

BENEDIKT KAISER ÉS A KERESZTFRONT

KISS LAJOS ANDRÁS

Az ismert német szociológus, Niklas Luhmann tanítványa és biográfusa, Armin Nassehi *Az igazság utolsó órája* című és igen kifejező, *Miért nem alternatíva többé a jobboldal–baloldal megkülönböztetés, és miért kell a társadalmat egészen másképpen leírni* alcímű könyve bevezetőjében azt olvashatjuk, hogy a politikai jobboldal–baloldal megkülönböztetés feltűnő aszimmetriával terhelt. Ugyanis a nyugati demokráciákban a politikával foglalkozó intellektüelek többsége rendszerint „baloldali módon beszél, és jobboldali módon él”.¹ Nassehi szerint ennek az a legfőbb oka, hogy amikor egy társadalomtudós szöveget ír egy üres papírlapra, nagyon egyszerűnek tűnik univerzális érveket megfogalmazni és a világot valamilyen egységesnek tűnő szempont alapján leírni, illetve a vágyainak megfelelően átformálni. Ergo: a teóriák világában mindig könnyebb *inkább baloldalinak* lenni. „Csakhogy a konkrét élettapasztalat nem ezt a logikát követi. A megélt élet sokkal partikulárisabb, mindenféle és rendszerint átláthatatlan zűrzavarral, sztereotípiával terhelt: vagyis *inkább jobboldali*” – írja a szerző.² Jelen sorok írója a maga által megélt mindennapok tapasztalataiban is igazolva látja ennek a gondolatnak a mély igazságát. Jómagammat rendszerint *inkább* baloldali emberként határozom meg magam: őszinte részvétet érzek a szegény, kiszolgáltatott embertársaim iránt, és haraggal tölt el, amikor azt olvasom, hogy a világ háromszáz leggazdagabb családjának nagyobb a vagyona, mint a glóbusz hárommilliárd legszegényebb lakójának.³ Ugyanakkor ha a villamoson egy feltűnően piszkos, láthatóan hajléktalan embertársam ül le mellém, ösztönösen arrébb húzódom. Átérezem a havi százezer forintból élő nyugdíjastársaim nehéz helyzetét, de fejszóválva fogadom azokat a nyilatkozatokat, hogy tulajdonképpen az lenne az igazságos, ha mindenki azonos összegű nyugdíjat kapna. Hiszen a nyugdíjas *per definitionem* olyan ember, mondják a radikális „nyugdíjas-egyenlőség” hívei, aki „már nem dolgozik”, ezért nem igazságos, ha az „egyik nem dolgozó ember nagyobb összeget kap az államtól, mint a másik nem dolgozó ember”. Ilyenformán gyakran szembesülök azzal a számomra némileg kínosnak tetsző ténnyel, hogy a prózai hétköznapiakban gyakran *inkább* jobboldaliként nyilvánulok meg. Ebből le lehetne vonni azt az egyszerű következtetést, hogy meglehetősen következtelen emberként viselkedem. Csakhogy közelebb

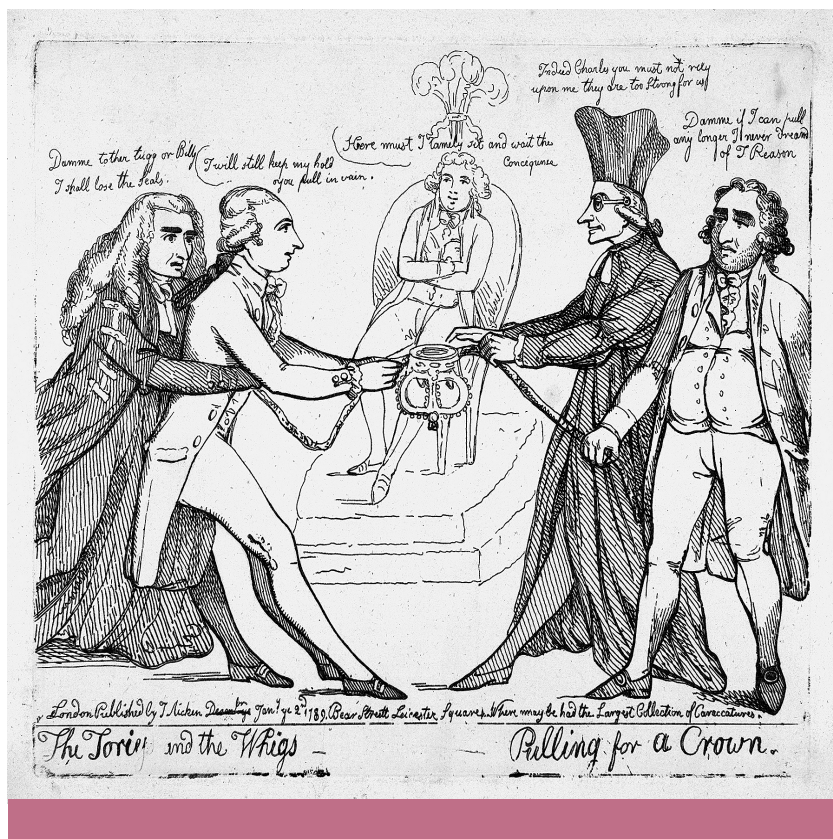
1 Armin NASSEHI: *Die letzte Stunde der Wahrheit. Warum rechts und links keine Alternativen mehr sind und Gesellschaft ganz anders beschrieben werden muss.* Murmann Publishers Verlag, Hamburg, 2015. 16.

2 Uo. 16.

3 Erről lásd: Zygmunt BAUMAN: *Les riches font-ils bonheur de tous?* ford. Christophe JAQUET, Armand Colin, Paris, 2014.

Elvásik a verescsillag – A Rákóczi út 18. számú ház (VII. kerület) tetejéről levert vöröscsillag az 1956-os forradalom és szabadságharc napjaiban (Fortepan / Pesti Srác2)

Örök huzavona –
Az Edmund Burke-vel
jelképezett whigek
és a William Pittel
megszemélyesített toryk
harca a hercegi koronáért
egy 1789-es satirikus
ábrázoláson
(Library of Congress)

kerülünk az igazsághoz, ha belátjuk: nem túl kifizetődő az effajta inkohereus megnyilvánulásokat kizárólag az egyes ember jellemgyengeségével magyarázni. Az egyre összetettebbé és áttekinthetlenebbé váló világunk személytelen mechanizmusai jóval fontosabb szerepet játszanak az egyén döntéseinek következtelenségeiben, mint gondolnánk.⁴

ELLENFOGALMAK

Nassehi munkája mind a hat fejezetében szemléletes példákkal illusztrálja posztmodern világunk sokarcúságát, és aprólékos precizitással elemzi a 21. század nyugati társadalmának komplex valóságát. Teljesen eredeti terminológiai invenció (és metaforika) segítségével teszi szemléletessé, hogy a jobboldal-baloldal megkülönböztetés lényegét az a strukturális törvényszerűség adja, hogy a szemben álló nézetek kölcsönösen igazolják egymást, „jóllehet éppen nem abban, hogy ezek egyek lennének, hanem hogy a maguk ellentétes struktúráiban egyek”.⁵ Noha a társadalmi konfliktusokról továbbra is jórészt analóg fogalmak segítségével gondolkodunk, azaz feltételezzük, hogy a konfliktusok mögött meghatározott milióval rendelkező konkrét csoportok állnak, pedig a valóságban a szóban forgó „identitásközösségek” szinte láthatatlanok, mert napjaink nyugati társadalmá immáron a „digitális működésre” rendezkedett be. Ennek a változásnak számos következménye van – s ezt mind a hagyományos baloldalnak, mind pedig a hagyományos jobboldalnak tekintetbe kell vennie.

Az igazság az, hogy Nassehi előtt már mások is kétségüket fejezték ki a politikai táborok ilyen egyszerű felosztásának érvényességével kapcsolatban. Például az olasz filozófus, Norberto Bobbio *A jobboldal és a baloldal* címmel a '90-es években publikált tanulmányának bevezető fejezetében azt mondja, a politikai értelemben vett baloldali–jobboldali megkülönböztetést eredetileg

4 Lásd például Didier ERIBON: *La société comme verdict*. Fayard, Paris, 2013.

5 Uwe HELMERT: *Armin Nassehi: Die letzte Stunde der Wahrheit*. <<http://www.socialnet.de/rezensionen/19892.php>> Vö. Kiss Lajos András: *A képzelőerő hatalma*. Liget Műhely Alapítvány, Bp. 2021. 106–108.

antitetikus fogalompárként kell értelmeznünk, hiszen – ellentétben a *komplementer* fogalmakkal – a bennük lévő ideológiai és világnézeti ellentétek nem egyszerűen csak kiegészítik egymást, hanem „kibékíthatetlen” ellentétet alkotnak. Egyébként nincs ebben semmi meglepő, mivel a diádikus szemlélet teljesen megszokott a szellem- és társadalomtudományokban. Gondoljunk csak a közösség (*Gemeinschaft*) és a társadalom (*Gesellschaft*) szembeállítására a szociológiában, a piacgazdaság és a tervgazdaság ellentétére az ökonómiában, a magánjog és a közjog szembeállítására a jogtudományban, az immanencia és transzcendencia ellentétére a filozófiában stb. Bobbio szerint vannak olyan fogalompárok (ezek a diádok), amelyek esetében mindkét fogalom antitetikus, míg más diádok komplementer fogalmakként működnek. Az első esetben szinte csak az egymással élesen szemben álló elemekből, míg a másik esetben harmonikus, egymással konvergáló elemekből áll össze az „univerzum”. Ez utóbbi esetben az ellentétek kiegészítik egymást, és akár magasabb egységet is képezhetnek. A politikai értelemben vett baloldal–jobboldal megkülönböztetés az első típusba tartozik.⁶ A triádokban való gondolkodás gyakorta a diádokban történő gondolkodásból fejlődik ki, és annak továbbfejlesztett változatként is felfogható. Minden attól függ, hogy antitetikus vagy komplementer fogalmakból indulunk-e ki. Amíg tehát az antitetikus ellentéteket egykönnyen nem lehet dialektikus szintézis keretében egymással harmóniába hozni – mivel ez a szembenállás legfeljebb a tagadás tagadása eredményeképpen előálló „harmadik” pozícióként értelmezhető –, addig a komplementer ellentétek egymás természetes kiegészítői. (A 20. század utolsó évtizedének legfontosabb újdonsága leginkább abban a változásban érhető tetten, mondja Bobbio, hogy a baloldal képtelennek bizonyult önmaga megújítására, ezért inkább azzal próbálkozik, hogy a baloldal–jobboldal megkülönböztetést a progresszívek–konzervatívok oppozícióra cserélje fel.)

Mindezek ellenére, mondja Bobbio, ha csak *en gros* vesszük szemügyre az utóbbi két évszázad politikaelméletének és politikai gyakorlatának történéseit, akkor is el kell ismernünk: a jobboldal–baloldal megkülönböztetés az idők során akkora jelentőségre tett szert, hogy az minden ellenvetés ellenére még ma is működik, ami persze nem zárja ki, hogy ne létezhetnének másfajta „térmetaforák” is a politikai különbségek megnevezésére. A jobboldal–baloldal megkülönböztetés tehát tovább él, de az ellentét mindkét oldala folyamatos felülvizsgálatra és pontosításra szorul. Végso soron Bobbio is abban látja a fő különbséget a két politikai tábor között, hogy a baloldal inkább „egyenlőség párti”, míg a jobboldal inkább „különbség párti”. Alain de Benoist a 2017-ben publikált *A populista pillanat. Vége a jobboldal–baloldal megkülönböztetésnek!* című kiváló munkájában jóval szkeptikusabban fogalmaz ennek a népszerű és általánosan elfogadott felosztási elvnek a használhatóságával kapcsolatban, mint Bobbio. Az olasz filozófus érvelését kommentálva Benoist a következőket mondja:

„Csakhogy ezt a tézist könnyen meg tudjuk cáfolni, ha alapos vizsgálatnak vetjük alá. Ugyanis nem mindegyik, rendszerint a baloldalra sorolt politikai erő határozható meg a nagyobb egyenlőség követelésével, míg jó néhány »jobboldali politikai« mozgalom alapvetően egyenlőségelvűnek bizonyul. Mindkét táborban találhatunk olyan pártokat, amelyek úgy gondolják, hogy nem minden egyenlőtlenség igazságtalan (ami persze felveti azt a kérdést, hogy az egyenlőtlenségek mitől kezdve válnak igazságtalanná). Másrészt a jogi egyenlőség és a szociális egyenlőség két különböző dolog. Régi dilemma: jobb-e a kevesebb vagyont egyenlő módon elosztani, vagy elfogadni a nagyobb vagyoni felhalmozásához vezető egyenlőtlenséget? Végül is mit gondoljunk a közösség fogalmáról? Melyik közösség tudja sikeresebben megoldani ezt a régi dilemmát, és képes felülemelkedni a szabadság és az egyenlőség ellentétén?”⁷

a jobboldal–baloldal
megkülönböztetés
tovább él

6 Norbert BOBBIO: *Rechts und Links. Gründe und Bedeutung einer politischen Unterscheidung* [1994] Verlag Klaus Wagenbach, Berlin, 2006. 12.

7 Alain DE BENOIST: *Le moment populiste. Droite-gauche c'est fini!* Pierre-Guillaume de Roux, Paris, 2017. 67.

Benedikt Kaiser

ÚJ JOBBOLDALI ELMÉLET

Visszatérve Nassehi könyvéhez, a szerző a bevezető fejezetben egy személyes, ugyanakkor közérdeklődésre is számot tartó információt oszt meg az olvasóval. A Nassehi által megtapasztalt és elmesélt sztori rövid bepillantást nyújt a német Új Jobboldal egyik legfontosabb szellemi műhelyének mindennapjaiba, amelynek Benedikt Kaiser az egyik legaktívabb tagja.

A történet lényegét a következőképpen lehet összefoglalni. Nassehi a 2010-es évek elején felvette a kapcsolatot Götz Kubitschekkel, az Antaios Verlag vezetőjével, aki egyben a *Sezession* című folyóirat főszerkesztője. Előzőleg Nassehi meghívást kapott Kubitschektől arra a nyilvános vitára, amelyet a folyóirat szerkesztősége Thilo Sarrazin nagy vihart kavart könyvéről (*Németország megszünteti önmagát*) rendezett. Ezt követően, 2014 tavaszán a német szociológus megrendelte a kiadó néhány más könyvét is az Amazon internetes könyvkereskedéstől. A megrendelt könyvek nem érkeztek meg, és többszöri sikertelen próbálkozást követően a német professzor azt a választ kapta az Amazon illetékeseitől, hogy a kereskedő cég nem hajlandó „szélsőjobboldali szellemi termékeket” forgalmazni. Az úgynevezett Új Jobboldalhoz kötődő kiadók és szerzők munkáinak cenzúrázása a liberális *mainstream* részéről számos, vitathatatlanul az akadémiai tudományosság körébe tartozó tudóst is tiltakozásra késztetett, köztük Armin Nassehit. Minderről egy személyes hangú *e-mail*ben számolt be Kubitscheknek, s a levélben *en passant* azt is megjegyezte, hogy szerinte teljesen elfogadhatatlan gyakorlat egy nemzetközi kereskedelmi hálózat részéről, hogy a szellemi termékek cenzúrázására rendezkedjen be, és meghatározza, mit olvassanak, és mit ne olvassanak az emberek. „Kubitschek reagált az *e-mailemre*, és azt válaszolta: »az ideológiai határokon túl« is lehet dialógust folytatni. Ebből aztán egy hosszabb levélváltás keletkezett köztük, amelynek az volt az egyik állandó témája, hogy vajon ezt a levélváltást lehet-e majd publikálni.”⁸

8 NASSEHI: *I.m.* 20. A könyv függelékében megtalálható a szóban forgó, nagyjából egy negyedévig tartó levelezés anyaga. (Uo. 296–330.)

Armin Nassehi mértéktartó – és az intellektuális érdeklődést sem nélkülöző – megnyilatkozásai az Antaios könyvkiadó és a *Sezession* című folyóirat szerkesztőinek emberi és szakmai tevékenységével kapcsolatban ugyan ritka, de nem korántsem egyedi eset a „másik oldalhoz” sorolható teoretikusok részéről. Jó példa erre Thomas Wagner *A félelemkeltők. 1968 és az Új Jobboldal* című könyve. Nem véletlenül hivatkozom erre a munkára, ugyanis Thomas Wagnernek az Antaios szerkesztőinél tett látogatása és az ott szerzett tapasztalatai már közvetlenül kapcsolódnak a német Új Jobboldal talán legtehetségesebb teoretikusának izgalmas személyéhez és munkásságához, írásom főszereplőjéhez – Benedikt Kaiserhez.

Thomas Wagner a következőképpen foglalja össze a Benedikt Kaiserrel való találkozását:

„A Kubitschekkel és Kositzával folytatott beszélgetéseim napján lehetőségem nyílt arra, hogy személyen is megismerkedjem Benedikt Kaiserrel. A helyi vendégfogadóban töltöttem az éjszakát. Mielőtt vonattal visszautaztam Berlinbe, szerettem volna kihasználni az alkalmat arra, hogy ott helyben tanulmányozzam az Antaios Verlag programját. Vendéglátóimnak ez egyáltalán nem volt ellenére. S ahogy a könyvraktár polcait böngésztem, egyszer csak rábukkantam Kaiser könyveire. Az 1987-ben született politológus lektorként dolgozik a kiadónál. Kaiser nagyon barátságos volt velem, és felajánlotta, hogy autójával szívesen elvisz a müncheni pályaudvarra. Nagyon meglepett, hogy milyen jól kiismeri magát a baloldali körökben zajló diskussziók világában is. Az volt a benyomásom, hogy szinte minden aktuálisan megjelenő munkát alaposan végigolvasott. Otthonosan mozog a marxista terminológiában, és láthatóan sokra értékeli a másik oldalhoz tartozó szerzőket is. Kaiser komoly szakértelemről tanúskodó előszót is írt Dominique Venner *A pozitív kritikáért* című könyvéről, amely 2017-ben jelent meg a Jungeuropa Verlag gondozásában.”⁹

Thomas Wagner ezen kívül még azt is megemlíti, hogy miután Schnellrodából hazautazott, elolvasta Benedikt Kaiser *Eurofasizmus és polgári dekadencia – Pierre Drieu la Rochelle Európa-koncepciója és társadalomkritikája* című könyvét.¹⁰ Előljáróban azt mindenképpen szeretném megjegyezni, hogy amikor 2012-ben a legtekintélyesebb francia kiadó (Gallimard/Pléaide) egy átfogó válogatást jelentett meg Pierre Drieu la Rochelle irodalmi munkáiból, akkor a francia szellemi élet számos képviselője fejszóval fogadta ezt a vállalkozást, és feltette a kérdést: vajon nem kínos-e egy meglehetősen kanyargós politikai utat bejáró és a II. világháborúban a Franciaországot megszálló náci Németországgal szoros együttműködő író műveit ebben a komoly reputációval bíró sorozatban kiadni? A vihar azóta elcsendesedett, és többé-kevésbé konszenzus jött létre abban a tekintetben, hogy Pierre Drieu la Rochelle szépirodalmi munkássága, csakúgy, mint a szélsőjobboldali (olykor kifejezetten nácibarát) nézetekkel kottázó Robert Brasillach és Louis-Ferdinand Céline művei a 20. századi francia irodalom megkerülhetetlen részét képezik. Visszatérve a szóban forgó kötethez, Kaiser a Drieu-ról szóló könyve összefoglaló fejezetében kiemeli, hogy a francia író korántsem volt olyan szisztematikus elme, akit könnyedén besorolhatnák a jobboldal–baloldal sémába. Figyelemre méltó, hogy Drieu la Rochelle-nek ez a „frontokon átnyúló kívüllálása” nemcsak az 1934-től datálható fasiszta fordulatát követő évekre érvényes, mivel az író már a '20-as évek elején is egy olyan „Európa-egységet” vizionált, amely egyszerre volt antikapitalista és antibolsevista. A futuristákhoz hasonlóan Drieu is megvetéssel beszélt a polgári társadalomról. A Nietzsche–Sorel–Maurras triászt követve visszautasította a *juste*

a német Új Jobboldal legtehetségesebb teoretikusa

9 Thomas WAGNER: *Die Angstmacher. 1968 und die Neuen Rechten*. Aufbau Verlag, Berlin, 2017. 256. Ellen Kositz Götze Kubitschek házastársa, rendszeresen publikál a *Sezession* című folyóiratban. Az Antaios Verlag és a *Sezession* székhelye a Szász-Anhalt tartományban található Schnellroda nevű aprócska település, amely egyúttal a házaspár lakóhelye is.

10 Benedikt KAISER: *Eurofaschismus und bürgerliche Dekadenz. Europakonzeption und Gesellschaftskritik bei Pierre Drieu la Rochelle*. Regio Verlag, Kiel, 2011.

milieu középszerűségét, és a „kiváló emberek” irányította európai jövő víziója lelkesítette. Drieu és társai egyfajta etnopluralista alapokon nyugvó európai egység létrehozását tűzték ki célul. Ebben a sajátos „eurofaszista politikai integrációban” a nemzetek megőrizték volna nyelvi és kulturális identitásukat, majd ezek a részidentitások egy közelebről nem meghatározott „európai többletidentitásban” integrálódtak volna. Természetesen a náci Németország által meghódított Európában, ahol a felsőbbrendű „árja faj” diktálta a szabályokat, meglehetősen illuzórikusak voltak ezek az elképzelések.

Amit Benedikt Kaiser a francia író politikai nézeteiben és irracionális társadalomképében a leginkább zavarónak tart, az Drieu la Rochelle zsigeri antiszemitizmusa. Maurras-hoz hasonlóan Drieu is a „zsidóban fedezte fel” azt a dekadens modern embert, akiben valamilyen megközelíthetetlen, titkos és destruktív erő lakozik. Kaiser a következőképpen fogalmaz: „Az antiszemita dikcióban a »zsidó« gyökértelen kozmopolitaként jelenik meg, aki antiszociális profitéhségét és erkölcstelen életvitelét az őshonos franciákra is szeretné kiterjeszteni. Drieu la Rochelle itt egy irracionális és végletesen leegyszerűsített kapitalizmus- és társadalomképpel szolgál, mivel egy olyan komplex képződményt, mint amilyen az árutermelő kapitalizmus és annak polgári társadalma, a »zsidó« ellenségképpel próbál értelmezni.”¹¹ Mint fentebb említettem, Kaiser *eurofasizmus*nak nevezi ezt a sem a jobboldalhoz, sem a baloldalhoz való tartozást. Egyébként a fasizmusnak a „harmadik útként” való meghatározása nem az ő találmánya. A szerző könyve elején megjegyzi, hogy az eurofasizmus kifejezést először a német fasizmus-kutató Hans Werner Neulen használta még a '80-as évek közepén. Néhány évvel korábban ehhez hasonló módon határozta meg a fasizmust Zeev Sternhell is a *Se nem jobb, se nem bal* című könyvében.¹² Az izraeli–francia eszmétörténész, „aki a jeruzsálemi Héber Egyetem professzora, a fasizmust elsődlegesen nem a kispolgárság antibolsevista megjelenésformájának vagy a »nagypolgárságnak a proletariátus ellen alkalmazott harceszközének« tekinti, hanem a fasizmus eszmétörténeti keletkezését inkább az organikus-nacionalista és (anti)materialista-szocialista eszmék szintézisként értelmezi, amely a *fin-de-siècle* Franciaországában született meg, és amely a társadalmat polarizáló Dreyfus-ügy és az I. világháború következtében újabb lendületet kapott. Ebből következően a fasizmus egy *sui generis* ideológiai konglomerátum.”¹³ Kaiser megvilágító erejűnek nevezi Sternhell fasizmusdefinícióját, és lényegében az izraeli professzor által kidolgozott fogalmi mátrixban értelmezi Drieu la Rochelle ellentmondásos életművét is.

Saját bevallása szerint Thomas Wagner meglepve olvasta ezeket a sorokat, hiszen ehhez hasonló fasizmuskritikával rendszerint a baloldali és liberális szerzőknél találkozhat az ember. Wagner még azt is megemlíti, hogy

Benedikt Kaiser fasizmuskritikája arról tanúskodik, hogy a szerző számos elemet vesz át a marxista iskola gondolatjávaiból, és gyakorta idéz olyan nonkonformista baloldali szerzőket, mint Andreas Wehr, Slavoj Žižek, Sáhra Wagenknecht és Axel Honneth.

11 KAISER: *Eurofaschismus...* I.m. 140–141.

12 ZEEV STERNHELL: *Ni droite ni gauche. L'idéologie fasciste en France.* Folio Histoire, Paris, 2012.

13 KAISER: *Eurofaschismus...* I.m. 31–32.

Benedikt Kaiser két nagy hatású könyve, a *Keresztfront* (2017) és a *Szolidáris hazafiság* (2020)

Kaiser szellemi nyitottságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy – valószínűleg sokak meglepetésére – előszót írt Nyikolaj Osztrovszkij *Az acélt meg-edzik* című regényének 2017-ben megjelent kiadásához. (Az év során két német kiadó is megjelentette Osztrovszkij regényét, Kaiser az Antaios Verlaggal szoros együttműködő Renovamen által új fordításban megjelentetett változathoz írt előszót.) Rögtön adódik a kérdés: mi érdekeset találhatott a szovjet szocialista realizmus ikonikus regényeként elkönyvelt műben Benedikt Kaiser? Első pillanatra valóban furcsának tűnhet ez a különös gesztus, de ha jobban utánanézzünk a regény keletkezés- és hatástörténetének, rögtön érthetővé válik, miért is javasolta Kaiser a regény új fordításának kiadását. Amint azt az egyik korábbi írásomban megjegyeztem, „az 1932-ben megjelent mű eleinte nem nyerte el a szovjet propagandisták tetszését. Az önéletrajzi elemekből építkező regény főhőse (Pavel Andrejevics Korcsagin) ugyanis egyáltalán nem felelt meg annak a szocialista eszményképnek, amelyet a párt példaképül állíthatna a nép elé. A sztálini rendszer esztétikája a jó testfelépítésű, kisportolt hősokeket kedvelte (hasonlóan az ősgermán mítoszok harcos isteneit preferáló nemzetiszocialista szépségideálhoz), akikből már az első ránézésre is sugárzik az erő. Csakhogy a polgárháborúban életveszélyes fejszerűséget szenvedő Korcsagin élete hátralévő részét ezerféle testi bajtól gyötörve harcolta végig – tehát egyáltalán nem illett bele a sémába. A regényben kibontakozó történet szerint Korcsagin félig vakon, félig bénán élte túl a polgárháborús éveket, de ez nem akadályozta meg abban, hogy részt vegyen a szocialista tervgazdálkodás nagy céljainak megvalósításában. Sőt, egyre súlyosbodó testi nyavalyáival szinte egyenes arányban nőtt a szocializmusba vetett hite és küzdeni akarása.”¹⁴ Osztrovszkij főhőse sokban emlékeztet a korai kereszténység mártírjaira, akik a hanyatló Római Birodalom kiüresedő és „dekadens” világában egy másfajta jövőt vizionáltak, és „lelki dicsőséggé nemesítették a legszörnyűbb szenvedéseket is”. A sztálini rendszer kihasználta és a totális elnyomás eszközévé silányította ezt a hitet, de annak a „heroikus elemekkel tarkított naivitásnak” a morális értékét, amely bizik egy jobb jövő megteremtésének lehetőségében, nem tudta teljesen hitelteleníteni.

Társadalmi szolidaritásra, közösségi gondolkodásra és cselekvésre (legyen szó lokális, nemzeti, vallási vagy akár transznacionális közösségekről) napjaink nyugati, úgynevezett posztdemokratikus társadalmaiban is szükség lenne. Csakhogy ma már a neoliberális világtrend apológiai számára a heroizmusnak nincs semmilyen pozitív értéke, mert kizárólag az individuális szabadság, a szabad piac, a magántulajdon és az öngondoskodás értékét hangsúlyozzák, és legfeljebb az extrém, elitista és urbánus kollektív identitásokat tekintik értéknek, illetve támogatandónak (például: „a fekete leszbikus, munkanélküli értelmiségi nőknek ugyanolyan jogokat kell biztosítani, mint a fehér lesbikus, munkanélküli értelmiségi nőknek”).¹⁵ Kaiser ezzel kapcsolatban a következőket mondja: „Ez az individualista vonás manapság elsősorban a nyugati világ urbánus tereiben került domináns pozícióba. De ez látja el a neoliberális kerettel azt a minden dolog feloldódását hirdető posztdemokratikus szemléletet is, amely messze túlmutat a gazdaságpolitikán, mivel ez a gondolkodásmód az emberi mivolt antropológiai és pszichológiai állandóit is át akarja formálni.”¹⁶

Benedikt Kaiser könyvei

Eurofaschismus und bürgerliche Dekadenz. Europa-konzeption und Gesellschaftskritik bei Pierre Drieu la Rochelle. Regin Verlag, Kiel, 2011. (*Eurofaszizmus és polgári dekadencia – Pierre Drieu la Rochelle Európa-koncepciója és társadalomkritikája*)

[Eric Fröhlich] *Phänomen Inselfaschismus. Blackshirts, Blueshirts und weitere autoritäre Bewegungen in Großbritannien und Irland 1918–1945.* Regin-Verlag, Kiel, 2013. (*A szigetfaszizmus – Feketeingesek, kékingesek és más autoriter mozgalmak Nagy-Britanniában 1918 és 1945 között*)

Querfront. Verlag Antaios, Schnellroda, 2017. (*Keresztfront*)

[Alain de Benoist-val és Diego Fusaróval] *Marx von rechts.* Jungeuropa Verlag, Drezda, 2018. (*Marx jobbról*)

Blick nach links, oder die konformistische Rebellion. Verlag Antaios, Schnellroda, 2019. (*Pillantás balra, avagy a konformista lázadás*)

Solidarischer Patriotismus. Die soziale Frage von rechts. Verlag Antaios, Schnellroda, 2020. (*Szolidáris hazafiság – A szociális kérdés jobboldali szemzőgből*)

Corona und Profit. Gewinner und Verlierer der Krise. Institut für Staatspolitik, Schnellroda, 2021. (*Korona-vírus és profit – A válság nyertesei és vesztesei*)

Die Partei und ihr Vorfeld. Verlag Antaios, Schnellroda, 2022. (*A párt és előtere*)

¹⁴ Kiss: *I.m.* 127.

¹⁵ Lásd bővebben: Catherine LIU: *Le Monopole de la vertu. Contre la classe managériale.* ford. Olivier BORRE – Dario RUDY, Éditions Allia, Paris, 2022. 9.

¹⁶ Benedikt KAISER: *Solidarischer Patriotismus. Die soziale Frage von rechts.* Verlag Antaios, Schnellroda, 2020. 20.

MI AZ A KERESZTFRONT?

2017-ben és 2019-ben Benedikt Kaiser két rövid terjedelmű, de sokrétű és gondolatgazdag könyvet jelentetett meg az Antaios kiadó gondozásában. A *Keresztfront* és a *Pillantás balra* című munkák lényegében ugyanazokat a dilemmákat járják körbe.¹⁷ Mit tanulhat a jobboldal a baloldaltól (vagy esetleg fordítva)? Konkrétabban: milyen eszméket és törekvéseket vehetnek át egy „új jobboldal” teoretikusai az „igazi baloldal” társadalomkritikai tradíciójából, és van-e reális esélye annak, hogy a két tábor képviselői és szimpatizánsai együttműködjenek a neoliberalis kulturális hegemonia és az Amerika vezette egypólusú világrend megtörésében, illetve egy valóban pluralista – olykor persze etnopluralista – világ felé vezető út lehetőségének kidolgozásában? Másrészt Kaiser számonkéri az újbaloldali szerzőknek a „másik oldal” intellektuális teljesítményével szemben megnyilvánuló ignoranciáját is. Ezen a „baloldali tudatlanságon” Kaiser azt érti, hogy még az őszintén antikapitalista és antiimperialista baloldali szerzők is (például Žižek) csak felületesen ismerik, illetve még ha ismerik is, szinte sohasem idézik azokat a jobboldali szerzőket és az általuk képviselt nézeteket, amelyek pedig nem állnak távol az antikapitalista újbaloldali eszméktől.

A *Keresztfront* második fejezetében a szerző a 20. századi német történelem első feléből számos példát tár az olvasó elé, amelyek mindegyike a két tábor közötti sikeres együttműködéséről tesz tanúbizonyságot. 1923-ban a franciák és belgák által megszállt Ruhr-vidéken különféle, egymástól radikálisan eltérő politikai csoportok együtt szervezték meg az ellenállást a megszálló erők által „menedzselt” kizsákmányolással szemben, amely elsősorban az egyszerű német munkások (bányászok, gyári munkások) életét lehetetlenítette el. Az év júliusában szinte lázadásig fajult a munkások és diákok elkeseredése. Egy vitathatatlanul baloldali nő, név szerint Ruth Fischer állt a tiltakozó mozgalom élére, aki egy ideig a Német Kommunista Párt elnökségi tagja volt. Ruth Fischer az egyik nagy hatású beszédében a kizsákmányolók és a megszállók elleni egységes fellépésre szólította fel a német munkásokat és az egyik nemzeti érzelmű diákszövetség tagjait. „Talán valami olyan mellett szónokolt a jobboldali fiataloknak, amit »nemzeti bolsevizmusnak« kellene hívnunk? Fischer mindenekelőtt a különböző politikai aktorok időleges együttműködése mellett érvelt. Egy olyan közös frontot akart létrehozni, amelyet szembe lehet fordítani az imperializmussal és a kapitalizmussal. Otto-Ernst Schüddenkopf nyomán azt mondhatjuk, hogy Ruth Fischert mindenképpen az akkori idők »nemzeti bolsevizmusának« korszakos jelenségei közé lehet sorolni.”¹⁸ Schüddenkopf kutatásaira támaszkodva a szerző három fő típusát különbözteti meg a nemzeti bolsevizmusnak: 1) az első csoportba a kommunizmuson belüli nemzeti irányzatok tartoznak, 2) a másodikba a jobboldalon található szocialista törekvések találhatók, míg 3) a harmadik csoportot azok a politikai szereplők alkotják, akik – ha csak alkalomszerűen is – a jobboldal és a baloldal aktív együttműködése mellett érveltek, azaz közös frontba kívántak tömörülni a liberálkapitalista „rendszerrel” szemben. „A nemzeti bolsevizmus ezen utóbbi, harmadik típusát nevezték keresztfontnak. Fischer éppen ezt a keresztfrontot szerette volna létrehozni az 1923-as Ruhr-vidéki események idején.”¹⁹ Kaiser számos további példával illusztrálja a két – a legtöbb társadalmi kérdésben radikálisan eltérő pozíciót képviselő

» jobboldal és baloldal aktív együttműködése

– tábor együttműködésére tett kísérletét. A hitleri rezsim hatalomra kerülésének éveiben a szociáldemokraták, a kommunisták és a konzervatív forradalmárok többször is próbálkoztak valamiféle „kollektív középutat” találni, elsősorban azért, hogy megakadályozzák Németországnak a pusztulás felé való rohanását. A keresztfont létrehozásának egyik fontos ágense az ismert „nemzeti forradalmár”, Ernst Niekisch volt. „Miközben 1918 után a nemzeti forradalmárok a vörös milíciák

17 Benedikt KAISER: *Querfront*. Verlag Antaios, Schnellroda, 2017. és Uő: *Blick nach links oder. Die konformistische Rebellion*. Verlag Antaios, Schnellroda, 2019.

18 KAISER: *Querfront... I.m.* 12.

19 Uo. 13.

Keresztfront – A bal- és jobboldali szakszervezetek közös közlekedési sztrájkja Berlinben, 1932. november (Bundesarchiv / Wikimedia Commons)

ellen küzdöttek, addig Niekisch a társadalmi forradalom szükségessége mellett agitált a bajor fővárosban. Néhány évvel később a szociáldemokraták jobbszárnyán is aktív tevékenységet fejtett ki. A nemzeti és a társadalmi forradalmat preferáló programok keresztirányú szintézise miatt Niekischt egyre jobban elutasították pártbéli konkurensei, s a végén össze is vezett a szociáldemokratákkal. Ezután a nemzeti beállítottságú szászországi Ószociáldemokrata Párttal (ASPD) működött együtt, illetve az 1934-ben bekövetkezett betiltásáig a *Widerstand* című folyóiratot szerkesztette.²⁰ Niekisch a „keresztfrontos politika” ideáltípusa volt: szellemi mesterei között egyaránt megtalálhatjuk Oswald Spengert és Lenint, de sokat tanult az „újkonzervatív” Arthur Moeller van den Brucktól, az újnacionalista Ernst Jüngerrel is, illetve Karl Radektól, aki tagja volt a Kommunista Internacionálénak. Németországban 1933 januárjában a nemzeti bolsevikok és a patrióta érzelmű kommunista-szociáldemokrata értelmiségiek még egy közös vitafórumot is rendeztek (Kurt Hiller vezetésével), amelyen a baloldaltól Ernst Toller, Johannes R. Becher és Walter Mehring, míg a jobboldaltól F. W. Heinz, Franz Schauwecker és Otto Strasser vettek részt.²¹ Németországban ezek az „ellentétes táborok közötti együttműködést” célzó kísérletek annyiban sikerteleneknek bizonyultak, hogy már nem tudták a hitleri rendszer barbarizmusát megállítani. Arról azért nem illik megfeledkezni, hogy a kommunisták, szociáldemokraták, a katolikus és az evangélikus egyház hívei és lelkeszei mellett számos konzervatív forradalmár is hitleri koncentrációs táborokban pusztult el.

20 Uo. 26.

21 Uo. 31.

FRONTKERESZTEZŐDÉS

Kaiser úgy véli, hogy manapság kevés esély mutatkozik a '30-as évek első harmadában még természetesnek tekintett keresztfront jellegű együttműködésre. Olykor azért tetten érhetők a keresztfront újjáélesztését célzó törekvések is. Elsősorban nem is Németországban, hanem Franciaországban és más mediterrán országokban találhatunk erre példákat. (A két világháború között Németország mellett Franciaország volt az, ahol számos kísérlet történt a jobboldal-baloldal intézményesített együttműködésének megteremtésére, főleg, hogy a forradalmi szindikalista Georges Sorel tekinthető a baloldali–jobboldali szintézis „eszmei atyjának”).

Kaiser név szerint megemlíti néhány ilyen potenciálisan „keresztfrontosnak” tekinthető szerzőt. 1) A front egyik oldalán az olyan radikálisan jobboldalinak vagy egyenesen rasszistának elkönyvelt szerzők (esetleg „kvázipolitikusok”) találhatók, mint Alain Soral vagy Alekszandr Dugin. Véleményem szerint ezek nem túl szerencsés példák. Nézzük először Alain Soralt, a francia szélsőjobboldal (vagy szélsőbaloldal?) *enfant terrible*-jét. Kaiser röviden összefoglalja Soral 2011-ben megjelent *A birodalmi logika értelme* című munkáját, amelynek sikerét jól jelzi, hogy a könyv 40 ezer példányban fogyott el.²² Kétségtelen, Soral azon gondolkodók közé tartozik, akik meglehetősen toleránsnak mutatkoznak a Franciaországban élő, 5-6 millióra becsült muszlimmal szemben. Kiváltképp azokat a síita fiatalokat becsüli, akik erősen ragaszkodnak tradicionális értékeikhez, és ezért a francia jobboldal (és a baloldal egy része)²³ szemében kiváló partnernek bizonyulnak az amerikai liberálisok által irányított egypólusú világrend elleni harchoz. Szerinte „a mű jól érzékelhető sikerének az lehet az alapja, hogy – a Soral nevéhez köthető skandalumok és Soral meglehetősen problematikus jelleme ellenére is –, nem szokványos módon közelíti meg a 21. század nagy kihívásait, amelyekkel szembe kell nézniük a bevándorló társadalmaknak, illetve az ehhez kapcsolódó (és megkerülhetetlen) érték szempontok dilemmáját.”²⁴ Igazából nem azzal van baj, hogy Soral az „őshonos” franciák és a be-

vándorlók közötti „békés” együttműködés ügyét szeretné előmozdítani. Ez teljesen rendben van. A gond ott kezdődik, amikor a jobboldal-baloldal–iszlám szövetségét a zsidók, a szabadkőművesek és az „általában vett amerikaiak” elleni küzdelem érdekében szeretné megteremteni. De Soral még a kereszténységgel sincs kibékülve, kiváltképpen a protestantizmussal. A protestantizmus, amely eredetileg az őskeresztény tisztaság és önzetlenség hirdetője volt, az újkor hajnalán a vallásos hitet a kapitalizmus és a kizsákmányolás legitimálására cserélte fel. „Ez a protestantizmus nem is annyira a dekadens és hivalkodó pápa elutasítását jelentette – aki valóban dekadens és hivalkodó volt –, hanem a protestantizmus, miként azt Max Weber nagyon jól meghatározta – annak a születőben lévő burzsoáziának az etikája lett, aki ugyan vallásosnak tűnt, hiszen a vagyont nem a saját gazdagodására, hanem Isten nagyobb dicsőségére halmozta fel” – olvassuk Soralnál.²⁵ Ezzel szemben az iszlám visszautasítja a pénzügyi spekulációt, és morális szempontból nézve közelebb áll Arisztotelész etikájához és Aquinói Szent Tamás elveihez, mint a mai nyugati kultúra. Az iszlám pénzügyi rendszer „spirituális értelemben is szemben áll a pénz mindenhatóságával”.

Ezért aztán a Világkereskedelmi Bank láthatatlan harcot indított az iszlám világ ellen, írja Soral, és minden eszközt bevet, hogy mindenható befolyását rájuk is kiterjessze, minként tette ezt korábban a katolikus egyházzal és a szovjet birodalommal. Ezek a gondolatok, noha bizonyos részgazságokat tartalmaznak (de van-e olyan eszmerendszer, amiben ne lenne valamilyen részgazság?), mégsem alkalmasak arra, hogy alapját képezzék egy mérsékelt és józan

Ézért aztán a Világkereskedelmi Bank láthatatlan harcot indított az iszlám világ ellen, írja Soral, és minden eszközt bevet, hogy mindenható befolyását rájuk is kiterjessze, minként tette ezt korábban a katolikus egyházzal és a szovjet birodalommal. Ezek a gondolatok, noha bizonyos részgazságokat tartalmaznak (de van-e olyan eszmerendszer, amiben ne lenne valamilyen részgazság?), mégsem alkalmasak arra, hogy alapját képezzék egy mérsékelt és józan

22 Alain SORAL: *Comprendre l'Empire. Demain la gouvernance globale ou la révolte des Nations?* Éditions Blanche, Paris, 2011.

23 Lásd például: Pascal BONIFACE: *Est-il permis de critiquer Israël?* Robert Laffont, Paris, 2003.

24 KAISER: *Querfront... I.m.* 37–38.

25 SORAL: *I.m.* 44.

a keresztfront
újjáélesztését célzó
törekvések

keresztfrontnak.²⁶ 2) Ugyancsak problematikus Benedikt Kaiser egy másik rövid reflexiója is, amelyben feltűnik az orosz filozófus és geopolitikus, Alekszandr Dugin neve.²⁷ Igaz, Kaiser csak néhány sort szentel a Dugin által képviselt bizarr politikai eszmék bemutatásának, mindenesetre felveti annak lehetőségét, hogy talán meg lehetne próbálni beépíteni a Dugin-féle ún. új Eurázsia-eszme bizonyos elemeit egy lehetséges új jobboldali–baloldali keresztfront eszmei fundamentumába. Jómagam nem sok értelmét látom ennek a próbálkozásnak. Többek között azért, mert Dugin javíthatatlanul bellicista gondolkodó. Az orosz filozófus a 2010-es évek közepén megjelent könyvének (*A negyedik út. Bevezetés a Negyedik Politikai Elméletbe*) egyik fejezete *A konzervativizmus mint projekt és epiztemé* címet viseli. S mit mond ebben a fejezetben Dugin a konzervativizmusról? A következőket: „A konzervatívok ritkán pacifisták [...] Egy konzervatív embernek tehát nem szabad hazudnia: számára a háború a fontos, nem a béke. Saját korában Nietzsche nem félt felkiáltani: »Szeressétek a békét, de mint az új háború eszközt, és jobban szeresétek a rövid békét, mint a hosszút!« [Wildner Ödön fordítása.] [...] Az ember mindig harcol. Voltaképpen háborús lény. [...] Mi, oroszok, a történelmünk során mindig is háborúztunk. Amikor nem harcoltunk, kezdtünk szétrohadni. [...] A gonosz ellen folytatott szakadatlan harc parancsa ott rejtőzik az ember szívében: Ebből a pacifizmus jelentené a legrosszabb kiutat, vagyis a jó és a rossz megbékítésének kísérlete. Ámbár ez nem békekötés vagy kompromisszum lenne, hanem a *bűn diadala*.”²⁸ Véleményem szerint ehhez képest sokkal termékenyebb lenne, ha az Új Jobboldal Egon Flaig és Lothar Fritze felvilágosult konzervativizmusát tekintené az egyik legfontosabb eszmei iránytűjének.²⁹

Ami Kaisernek a „keresztfront másik oldalához”, azaz a jobboldal számára is elfogadható baloldali szerzőkhöz kapcsolódó elemzéseit és értékítéleteit illeti, szinte minden megállapításával egyetérttek. Elsősorban az önmagát „baloldali populistának” definiáló Chantal Mouffe és a marxista-lacaniánus Slavoj Žižek neveivel találkozhatunk a leggyakrabban Kaiser munkáiban. Érdekes, de egyáltalán nem meglepő jelenség, hogy az Új Jobboldal politikai eszmeiségéhez minden tekintetben ellenségesen viszonyuló ortodox, dogmatikus (és hegemon pozícióban lévő) baloldali-liberális szerzők elsősorban ezért a szokatlan nyitottságáért támadják Benedikt Kaisert. Armin Pfahl-Traughber egyenesen „diskurzus-kalóznak” titulálja Kaisert, aki elrabolja a baloldal eszmei javait, hogy aztán az így megszerzett „kincsel” próbálja

A nemzetibolsevik mozgalom vezetője, Ernst Niekisch *Mit akar az Ellenállás-mozgalom? A német ellenállás politikája* (1932) című könyvének hátsó borítója, A. Paul Weber illusztrációjával

26 Rádadásul Soral – valószínűleg akarata ellenére – az „iszlám apológiájával” szinte ugyanabba a hibába esik, mint a posztkoloniális Dwem-mozgalom (*dead white european male*) hívei. Vö. Guillaume PAOLI: *Die lange Nacht der Metamorphose. Über die Gentrifizierung der Kultur*. Matthes & Seitz, Berlin, 2018. 98.

27 KAISER: *Querfront... I.m.* 41–42.

28 A. G. DUGIN: *Csetvjortij Puty. Vvegyenyije v csetvjortuju polityiceszkuju tyeoriju*. «Akagyemicseszkij Projekt», Moszkva, 2014. 143–144.

29 Egon FLAIG: *Die Niederlage der politischen Vernunft. Wie wir die Errungenschaften der Aufklärung. verspielen*. Klampen Verlag, Berlin, 2017. és Lothar FRITZE: *Kulturkampf. Moralischer Universalismus statt Selbstbehauptung?* Jungeuropa Verlag, Dresden, 2021.

Nemzeti szolidaritás –

A szabadságharcosok oldalára átállt magyar honvédek címeres T-34-es harckocsin 1956 októberében
(Fortepan)

szalonképessé tenni neofasiszta nézeteit.³⁰ Az effajta, meglehetősen rosszindulatú vádaskodás azonban nemcsak értelmetlen, de kontraproduktív is. Először is azért, mert az eszmei, politikai és világnézeti értékeknek, elveknek nincsenek „tulajdonosai”, akitől el lehetne rabolni ezeket a javakat. Egy kicsit olyanok ezek, mint a platóni ideák, amelyek a földi halandók feje fölött lebegnek, és aztán a konkrét emberek vagy felismerik, illetve megértik ezeknek az eszményeknek a valódi tartalmát, vagy csak úgy elmennek mellettük. Névbitorlás, azaz az értékeknek az eredeti értelmükből való kiforgatása olykor valóban megtörténik, csak hogy a szándékos torzítást tényét minden egyes esetben bizonyítani kell. Másrészt, ha itt a kalózkodás vádját elfogadhatónak tekintjük, akkor ennek fordítva is igaznak kell lennie. Ebben az esetben a másik oldal joggal mondhatná, hogy Ferdinand Lasselle, Antonio Gramsci, Hermann Heller vagy napjainkban Jean-Claude Michéa azok, akik „elrabolják” a konzervatív jobboldal eszmei javait. Hiszen ezek a baloldali (szociáldemokrata, marxista, konzervatív-anarchista stb.) gondolkodók mindnyájan a patriotizmus, a regionalitás, az anyanyelv, a nemzeti tradíciók és más organikus közösségek (családi, baráti kapcsolatok, felekezeti összetartozás) fontosságát hangsúlyozzák, s emellett érvelnek, hogy ezeket az értékeket összhangba kell hozni az „osztályszolidaritással”. De ennek a vádnak ugyanúgy nincs értelme, mint ahogy a fordítottjának sincs.

30 Armin PFAHL-TRAUGHBER: *Benedikt Kaiser: »Lernen von links«. Eine Analyse zur Philosophie einer Produktpiraterie = Randgänge der Neuen Rechten. Philosophie, Minderheiten, Transnationalität.* szerk. Vojin Saša VUKADINOVIĆ, transcript Verlag, Bielefeld, 2022. 151–178.

Másrészt az is igaz, hogy nemcsak Kaisert és a hozzá közel álló gondolkodókat éri gyakran igaztalan támadás a hegemon baloldali részéről, hanem az antikapitalista és veszélyes baloldali populistaként elkönyvelt szerzőket is, akik közül Chantal Mouffe kerül leggyakrabban célkeresztbe. Benedikt Kaiser *A pillantás balra* című könyve egyik fejezetében védelmébe is veszi Mouffe *agonisztikus* politikai filozófiáját az oldenburgi professzor, Ingo Elbe következetlen és ellenséges kritikájával szemben. Mint az jól ismert, Mouffe a Carl Schmitt-féle politikai barát–ellenség megkülönböztetést a „mi” és az „ők” opozícióvá szelídítette.³¹ Mouffe felfogásában a politikai (*Politische*) lényegét továbbra is a szemben álló felek elszánt küzdelmében kell látnunk, de ebben a harcban egyik szereplő sem törekszik az ellenfele fizikai vagy morális megsemmisítésére. Ingo Elbe nem lát különbséget a két felfogás között, továbbá azt is kifogásolja, hogy a Mouffe-nál a „mi” és az „ők” üres halmazok, amelyekből hiányzik a szemben álló felek tartalmi definíciója. Véleményem szerint ez az interpretáció azt jelenti, hogy Ingo Elbe – dacára annak, hogy hatalmas irodalmat vonultat fel tézise igazolására – egyáltalán nem érti a politikai agonisztika lényegét. Miként Kaiser is utal rá: az affektusokat és az érzelmeket nem lehet kiiktatni a politikai küzdelmekből. Másrészt a szemben álló felek önazonossága sohasem készen adott tényként van jelen a társadalomban, hanem ezek változó identitások, amelyek éppen a politikai küzdelemben konstituálódnak. Chantal Mouffe és (elhunyt) férje, Ernesto Laclau átvették a posztstrukturalizmustól azt a felismerést is, hogy a szavak és a mondatok jelentését végérvényesen nem lehet rögzíteni, így a jelek mindig csak más jelekkel kapcsolódva tesznek szert jelentésre. A politikai küzdelem lényege éppen abban foglalható össze, hogy az folyamatosan rákényszeríti a szereplőket az éppen aktuálisan adott identitásuk felülvizsgálatára és szükség esetén annak módosítására. A liberális és technokrata posztpolitika ezt másképp gondolja, és meg akarja fosztani a politikait és a politikát annak lényegétől, az agonisztikától.

A POSZTPOLITIKA ELLEN

Az előbbieket tükrében jelenthetjük ki, hogy a baloldali Chantal Mouffe, Slavoj Žižek és a jobboldali Benedikt Kaiser egyaránt elutasítják ezt az „aszeptikus posztpolitikát”. A posztpolitikában lassan semmivé foszlanak azok az egymástól eltérő világnézeti-ideológiai víziók, amelyeknek szükségképpen meg kell jelenniük az egymással versengő politikai pártok programjaiban, illetve a hatalom megszerzéséért folytatott küzdelmük gyakorlatában. Ezt a posztpolitikai metamorfózist Ernesto Laclau a „politika halálának” nevezte.³² Ugyanis a posztpolitika hívei szerint az lenne a kívánatos, ha a politikai versengés helyét a „felvilágosult” technokraták, közigazdászok, közvéleménykutatók és a liberális multikulturalizmus prófétáinak „intelligens szakmai javaslatai” foglalnák el. Szerintük a nyílt politikai küzdelmet a zárt ajtók mögött zajló egyezkedésekkel kell felváltani, ahol a konzultációk végén mindig „józan kompromisszumok” születnek. Végző soron a posztpolitika hívei amellet érvelnek, hogy túl kell lépni az elavult ideológiai különbségeken, és a politikát a megfelelő szaktudással bíró személyek között zajló racionális eszmecserevel kell pótolni.³³ Viszont a keresztfront eszméjének nem lehet célja, hogy a posztpolitika mintájára semlegesítse a szemben álló felek eltérő politikai és világnézeti identitását. Éppen ennek fordítottjára törekszik: láthatóvá és érzékelhetővé kívánja tenni a vitapartnerek álláspontjai között lévő különbségeket, ugyanakkor nyitva hagyja a másik oldallal történő együttműködés lehetőségét is. ■

Jobbról és balról
egyaránt elutasítják
a posztpolitikát

31 Chantal MOUFFE: *Agonistics. Thinking The World Politically*. Verso, London, 2013.

32 Ernesto LACLAU: *On Populist Reason*. Verso, London, 2005.

33 Lásd: Slavoj ŽIŽEK: *Ein Plädoyer für die Intoleranz*, ford. Andreas Leopold HOFBAUER, Passagen Verlag, Wien, 2009. 35–36. Továbbá: KAISER: *Solidarischer... I.m.* 223–232.